

tribo zvezana, ktero pa prvo ali večje koló žene, na čegar vrtilu je pa nasajena prava večja kljuka, ktera se z roko suče.

Na koncu tribnega vretenca na vrhnem oglu je še eno koló brez zób. Le-tó koló je pa samo zato, da tek pospehuje, da vse to delo hitreje teče. Le-tó koló palico v pinjo, s talarjem prevideno, tako hitro goni, da se v eni minuti okoli tristokrat gori in doli vzdigne. Iz tega lahko vsak prevdari, koliko da se v tej pinji hitreje vmede kakor v navadnih pinjah.

V Podsidu poleg Trojan (St. Gothard Post St. Oswald).
G. Brvar, kmetovalec.

Gospodarska novica.

* Grahov sir. — V Kini iz graha delajo sir, kateri je skor prav tak, kakor sir iz mleka. Suh grah skuhajo na vodi, da je kakor gosta kaša; potem ga skozi sito poženo in da se sèsede (vsiri), zmešajo ga z gipsovo vodo. Prav hitro se sèsede ali strdi. Ko je grah se strdil (geronnen), se ž njim potem tako ravna kakor z navadnim sirom. Kolikor je vodenega, se sè prešanjem loči od strjenega, strjeno se nasoli in hlebčki iz njega naredé. Ne trpi dolgo in grahov sir je po duhu in okusu kakor kravji sir. — V Kantonu prodajajo Kitajci grahov sir pod imenom „Tao-foo“ očitno po ulicah; posebno dober je frišen.

Narodopisne stvari.

Postojna.

Med kranjskimi mesti je Postojna posebno slavno mesto. Sicer ne bode po volji Kamniku in Kranju, da Postojno imenujem mesto, ker nima svoboščine mesta, ampak le trga (varoša); al svobodno jo vvrščujemo med mesta, ker to čast si zasluži ne samo po imenitnosti svoje lege in svojih natornih čudežev, temveč tudi zarad poštenosti in domoljubnosti svojih prebivalcev.

Na letošnji binkoštni pondeljek so Postojnčani se pokazali pravi korenjaki, v katerih bijó poštena slovanska srca in slavnoznanost slovanska gostoljubnost.

Zarad razlage imena Postojna so se že večkrat pipali domači naši pisatelji; nekteri trdijo, da je ime dobilo mesto iz tega vzroka, ker je tam bila rimska postaja, drugi trdijo, da po tiču orlu, kateremu se prè na Kranjskem tudi pravi: postojna. Tej razlagi se sopeset zoperstavlja iziskovavci jezika, rekoč, da ni te besede najti ni v kritičnih besednjakih, in da jo je častitljivi pater Markus skoval, kakor na pr.: slavka, die Auster, ker se moravsko-slovansko mesto Austerlitz pri Moravljanih veli: Slavkov.

Al vendar beseda postojna v pomenu orel (zato ponemčeno ime Adels- pravilniše: Adlersberg) ni izmišljena. Ivan Belostenec je spisal okoli leta 1730: „Gazophylacium latino-illyricum“, kateri je še le po njegovi smrti beli svet zagledal. Besede v tem slovarji so hrvatsko-slovenske, vzete iz onega jezika, kateri se govori v Medžimurji in v hrvatskem Zagorji. Tega učeni Miklošič prišteva k slovenskemu. Govoril se je ta jezik nekđaj do meje gornje Panonije, toraj do Boča in do vrat celjskega mesta, in da se v tej okrajni sedaj govori korotansko narečje, ali ako hočeš kranjsko, tega so krivi duhovniki, kateri so nekđaj večidel iz Kranjskega semkaj za dušne pastirje prihajali in kranjsko narečje razširjevali. Stari ljudje še pogostoma rabijo oblike hrvatsko-slovenske in glasnik **dj** se izgovarja kot **dž** ali **ž**, zato čuješ govoriti: rižasto vino, rižasti konj, namestu: rijasto, na meži, medži, namestu: meji, nužno, namestu: nujno.

Od Sotle do Voglajne še najdeš dosti hrvatsko-slovenskih besed, katerih Kranjci in Korošci ne poznajo. Slovka: va, ve se ne skrči v u, kakor pri Kranjcih in Korotancih, tukaj slišiš: dveri ne pa: duri, neskvvarjen, ne pa: neskrunjen, velnjak, ne pa: ulnjak itd.

Vendar podajmo se sopeset k imenu Postojna. Belostenec latinsko besedo: cenchris, dis (str. 260) tolmači: postolka ptica, *Plin.* Najboljši latinski slovníčarji Plinijevo besedo: cenchris razlagajo: genus falconum, Falkenart, sokolov rod, toraj bi menda pravilniše bilo pisati: Postovna = Postolna, kakor pa: Postojna. Gotovo bode bistrim Postojnčanom ta razlaga ljubša, ko pa od postaje, kajti v njih tiči natura sokolska, imajo bister pogled za vse dobro in lepo in se znajo povzdigniti kakor sokol v svitile višine, v katerih vlada čist, zdrav, svoboden duh. Slava Sokolom Postojnčanom!

Davorin.

Zgodovinske stvari.

Vojska Panonov z Rimljani. *)

Zgodovinska črtica.

Spisal Dav. Trstenjak.

Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda.
Ovid. Trist. lib. 2. v. 225.

Zadunajska ali zapadna stran sedanjega Ogerskega med Dunajem, Savo, Štajarskem do cetinskih gor, in Avstrija dolnja nosila je ime Panonija. Prvikrat na gotovo historično pozorišče te dežele stopimo pod Oktavianom Avgustom, kateri je okoli leta 34. pred Kristusom na-nje udaril. (Dio Cassius, lib. 49.)

Oktavian lotivši se ilirskih Japidov in te premagavši začental je predirati do Panonije; al po prvi zmagi družega ni iskal, kakor le zastavljenec (obsides).

Panoni so si to razkladali za slabost neprijatelja. Ko je Avgust drugikrat pripeljal vojsko na panonsko zemljišče, so Panoni, zbežavši na planine in gorovje, planili na krila njegovih čet, te razpodili, potem pa zopet do gor potegnili. Čez to Oktavian razkačen je celih osem dni ta kraj pustošil, in se pomaknil do Siska, trdno ograjenega mesta med Savo in Kolpo, po katerem je že davno hlepel. Hotel je ladije po Savi k Dunaji pošiljati; al to mu je zelo težko bilo, ker ni še Siska v svoji oblasti imel. Prihoda Oktaviana prestrašeni starešine mesta so se podali, in bili pripravni zastavljenec dati; ali ko se je že vojska približevala mestu, mu prebivalci niso hotli pristopa dopustiti, temuč so z drugimi Panoni, ki so na pomoč prihiteli, možko in junaško Rimljane odpodili.

Konečno so vendar na trideseti dan obleganja Rimljanom podlegli. Oktavian se ni nad njimi maščeval, da bi se tudi drugim Panonom prikupil, ampak je le z Sisčani pomirje sklenil. Pa da bi si mesto bar nekoliko zagotovil, zato je eno stran mesta z zidovjem ogradil, in 25 kohort za posadko postavil, povrativši se potem v Rim.

*) Bati se je, da na panonskih ravninah, na katerih se je že toliko krvi prelilo, ne bi se krvava bitka kedaj začela. Bog daj, da bi tega ne bilo! Ako bi pa vendar bilo, naj bi hrabrost Panonov bila lep izgled vsaki čas. Nam pa je najbolj na tem ležeče, da, ker se je v Ljubljani dramatiško društvo osnovalo, bi se iz te črtice slovanske zgodovine zajelo lepo gradivo za kako dramatično delo. Gosp. Pennu, kterege ime je staroslovensko in se že, kakor smo v „Glasniku“ brali, nahaja v listinah 8. stoletja, bode ta zgodovinska črtica gotovo všeč; upamo, da nam bode s svojim spretnim peresom dramatično po slovenski popisal to viteško borbo.

Kmalu je priletela do Rima vest, da je rimska posadka v Sisku pogubljena, zato se je Oktavian, vkljub ostrim zimi, precej tje podal. Prisedši v Sisek, se je prepričal, da je ona povest bila pregnana, vendar nakanili so Sisčani posadko vjeti in pokončati, ki pa je vendar bila srečno ušla. Nastala je bitka tridnevna, v kateri je Oktavian sopet viteštvo dobil; al tudi še sedaj je s Sisčani krotko postopal, poprejšnjo pomirje ponovil, in tudi z inimi Panoni do prijateljstva stopil. (Obširniše Severini „Panonia“ lib. III. cap. 3.)

Mir pa ni dolgo trajal; Panoni so leta 15. pred Kristusom sè sorodnimi Noričani združeni v Istro planili, al od Publia Silia in njegovih legatov Korvina Messale, Germanika, Pisona, Lepida in Vibia, posebno pa od Agrippe in Tiberia bili so potolčeni. Nasledek te vojne je bil, da niso sami Panoni, temuč tudi Noričani do rimskega poddanstva vpadli.

Kratko potem, leta 11. pred Kristusom, se je vzdignilo novo gibanje v Panonii, al brzo je zadušeno bilo, ker proti Panonom je potegnil M. Agrippa, pred katerim so poseben strah imeli.

M. Agrippa je na cesti umrl. Ko pa so to Panoni slišali, tem drzniše so sopet vstali, in v družbi ilirskih Dalmatinov za svobodo se junaško potegnili.

Oktavian tedaj, da rimska država ne bi prišla v veliko nevarnost, pošlje Tiberia z glavnim poveljem proti njim. Tiberi je imel pod svojo zastavo največ galiških Škordiskov, ki so stanovali od gore Šar (mons Skordus) po Hercegovini, gornji Bosni tje do Zemuna do gore „mons Claudius“ v današnji Slavonii. Po več krvavih bitkah je konečno zmagal in povstalcem vzel orožje, dosti mladenčev, ktere je do daljnih zemelj na prodaj poslal (Sasaneck „Dejiny“ str. 8).

Podjarmljenje Panonov so izvedeli skoro sosedni Dakovje, traško pleme, kateri so čez zamrzli Dunaj (Donavo) leta 9. pred Kristusom stopili, in pobrežne kraje panonske rubili in plenili; Oktavian jih je skozi Lentula segnal nazaj čez Dunaj, na obrambo Panonije pa je na pobrezji Dunaja trdnjave založil, in da rimsko vlado v Panonii in Noriku bolj utrdi, zato je tri legije v teh deželah razstavil; naimer: VIII. Avgusta, XI. Hispanica, XV. Apollinaris (Dudik I. 15).

(Dalje prihodnjič.)

Národne stvari.

Kako se godí pri volitvah deželnih poslancev na Ogerskem.

Marsikoga bo menda mikalo izvedeti, kako se kje drugej volijo deželni poslanci. Videlo se bo iz tega popisa, da naše volitve na Slovenskem so prav tihe in pohlevne mimo ogerskih. Kar pa hočem tu povedati, ni izmišljeno, ampak godilo se je pred mojimi očmi.

V N—yi je bil voliti en deželen poslanec. Štirinajst dni pred volitvijo so se po volilnem okraji vsi pogovori sukali le o prihodnjem deželnem poslancu. Vsled dogovorov so se volilci razcepili na tri stranke, katerih vsaka je imela svojega možá (kandidata). Ti so bili uradnik St., fužinar Br. in duhovnik Schm. F—nya je bila vsa za uradnika St., N—nya pa je omahovala med St. in Br. tako, da je imel Schm. najmanj glasov. Vsaka stranka si je prizadevala, pridobiti si volilcev s tiskanimi priporočili, ki so se razposlala na vse strani, zlasti pa je F—nya napenjala vse žile. Dala si je napraviti mnogo zastav in zastavic z napisom „Eljen St.“ (to je „živio“ St.), rdeče-belo-zelenih (magjarskih) in rdeče-rumeno-modrih (vlaških), s katerimi so hodili po vaséh vabit Vlahov, da bi se zedinili ž njimi. Povsod so jih z godbo spremljali cigani. To in pa vino, s katerim

so napajali volilce, je bilo sredstvo, s katerim so zvijačno na svojo stran vabili Vlahe. Dan na dan so v F—nyo iz vasi dohajala ugodna poročila za kandidata St.

Ko pride dan volitve, vrelo je vse v N—nyo. F—ci se že ob šestih zjutraj v krasni praznični obleki zberejo pred mestno hišo; 60 jih je bilo na konjih; vsak volilec je imel svojo narodno zastavo (bandero) v roki. Mislite si torej 60 volilcev jezdicev in še enkrat toliko volilcev pešcev, vsacega s svojo zastavo, mnogo spremljevalcev tudi z zastavicami in pa mnogo ciganskih godcev pred njimi, in krik „Eljen St.“ ki se je razlegal iz vsega grla po vsem potu do N—nye, in dodajte še nekoliko iz svoje domišljije, pa vam bode pred očmi stala slovesnost, s katero so šli F—njci voliti svojega poslanca. Pred N—nyo se ustavijo, pričakovaje volilcev, ki so imeli priti iz vasi. Volilcem jezdicem in ciganom z godbo je došla naloga, da so naproti jahali vaščanom ter jim priporočali svojega kandidata; pešci pa so stali na cesti pred mestom ter so pozdravili z „Eljen“! vsacega prišlega volilca vaščana, ki je moral ž njimi tuliti „Eljen“ St.! Jaz sem se pozneje odpeljal iz F—nye; kolikokrat sem bil na potu ustavljen z „Eljen St.“ tega ne vem povedati, to pa vem, da sem bil že ves hripav, ko sem se bil pripeljal pred N—yo; toda tukaj sem še le moral iz vsega grla vpiti „Eljen St.“ kajti obstopila je mnogobrojna množica moj voz, s ktereга sem moral stopiti.

Okoli 10. ure so se volilci jezdecí vrnili s svojega posla in vsak oddelek je seboj pripeljal volilce vaščane, kolikor jih je dobil na svojo stran. Veseli krik, s katerim je množica sprejela nove došelce, se ne dá popisati. Ob 10. uri N—njci, kateri so bili za poslanca St., pridejo z zastavami iz mesta pozdravit zbrane množice, ktera je narastla na število, skoro nebrojno. Vse se je trlo ljudi, toliko zastav in trakov vihrajočih po zraku nisem še nikjer skupaj videl. Množica se vredi, pojé, kričé in vriskaje se vzdigne ter gré v mesto mimo hiše, kjer stanuje njihov kandidat St., pred mestno hišo, pred katero je velik trg, skoro enak ljubljanskemu sejm-skemu trgu pred hranilnico. Sem dospevši izvedeli smo, da je nasprotni kandidat Sch. odstopil od svojega kandidovanja. Kje pa so volilci, ki so se potegovali za kandidata Br.? Ni jih bilo nikjer videti. — Kar se odpró vežna vrata; iz hiše, kjer stanuje Br., vré množica, s svojo godbo na čelu, naravnost proti mestni hiši. Toda St—ovi stranki so piskači in trobentači bili preglasna godba, zato sklenejo, vzeti jim piskala in trobila. V ta namen planejo nad svoje nasprotnike, jih oklenejo ter od njih zahtevajo bando. Ti jim odgovoré s pestmi. Prične se boj. V malo trenutkih so bile zastave z naslovom „Eljen Br.“ na tleh, raztrgane in poteptane. Br—ova stranka se začne nazaj pomikati; komaj je unesla pete v hišo, iz ktere je bila prišla, in k sreči zaprla vrata, sicer bi bilo mnogo krvavih glav. F—njci, ki so razvpiti, da so najsirovejši, so hoteli vrata razbiti, toda pogovoril jih je vendar njihov župan. Al vrata so ostala zaprta; pred vrata je St—ova stranka hajduke postavila na stražo.

In tako se je imela pričeti volitev; toda volitvena komisija, ker je bila za kandidata Br., ni hotela pričeti volitve, češ, da mora poprej telegrafično poprašati v Pešto, kaj je storiti o taki razdraženosti. Ali se je vprašalo ali ne, tega ne vem; to pa je gotovo, da se je kmalu potem reklo St—ovi stranki, naj gré vèn pred mesto, da si iz svoje zaprtije na dan upajo Br—ovci, ker ti bodo prvi glasovali; po dovršenem tem glasovanju pa naj zopet pridejo v mesto, da glasujejo.

St—ovi privolijo in gredo pred mesto. Al — do treh popoldne ni bilo o volitvi ne sluha ne duha: nikdo ni prišel do glasovanja. S tem odlašanjem je

maščobo odjemljejo; brže ko ne niso naši ljudje v izdelovanju sira do dobrega podučeni. Želeti je, da kak v tej zadevi zveden mož po „Novicah“ to delo do dobrega razjasni. *)

Čevljarjev, šivarjev, mizarjev, — Kurnik v Ljubljani hvalevredno napreduje v stolarstvu — kovačev, ključarjev, komatarjev, vrvarjev, kolarjev je povsod kolikor treba. Tako tudi tesarjev.

Zakrivati se pa vendar ne sme, da naši obrtniki se ne pomikajo tako čvrsto naprej, kakor zahteva to sedanji čas, in to zatega del ne, ker malo zmed njih zna brati in pisati, nima priložnosti, v domačih obrtniških šolah, v domačem jeziku za obrtništvo in rokodelstvo pripravljajočih, naukov učiti se, in tudi nima priložnosti potovaje po svetu se kaj več in novega naučiti. Dajte nam tedaj obrtniških šol in realk z ukom v domačem jeziku, pa kmalu! Dr. O.

Gospodarske novice.

* Da se goveja kuga odvrne od naših dežel — namerava dunajsko ministerstvo, kakor „Volks-wirth“ pripoveduje — ostrejših pomočnikov se poslužiti in sicer teh-le: Na mejah našega cesarstva se napravi več kontumacij (zaprtij); vsaka živina, ktera čez mejo pride, se za 10 dni dene v zaprtijo. Ker je na Ogorskem stanovitno kužno gnjezdo, zato se sè živino, ki se iz Ogorskega v druge dežele prižene, prav tako ravna, kakor z vnanjo tujo živino. Deželnim zborom se bode priporočilo, da se napravi v vsaki deželi prisilna zavarovalnica živinska. Postava za pobjanje sumljivih goved bode ostrejša.

* Bogata letina je skor povsod v našem cesarstvu letos. Če tudi gré letos veliko žita v ptuje dežele, vendar je gotovo, da bo žitna cena nizka.

* Svilarstvo (pridelk žide) se je letos dobro obneslo na Hrvaškem, ker so črviči bili zdravi. „Gosp. List“ pravi, da je prvotna cena kokonov od 90 kr. poskočila na 1 gold. 10 kr., in da jih popotni trgovci sedaj plačujejo po 1 gold. 20 do 1 gold. 30 kr. — V Gorici plačujejo letos funt kokonov slabih po 1 gold. 50 kr., srednjih po 1 gold. 90 kr., najlepših 2 gold. 40 krajc.

Kaj, če avstrijska država na kant pride?

„Država naša bo naredila bankrot“, „Avstrija pride na kant“, „Avstrija pride na boben“ — to so besede, ki se slišijo dandanes prav pogostoma. Izlégli so jih na Ogorskem, ker nekteri vrtoglavci ogerski mislijo, da „ogerska država“ potem manj dolgov prevzame, ako se Avstrija po bankrotu znebi dolgov.

Le z veliko nevoljo — piše dr. Klunov „Volks-wirth“ — se lotimo preišljevanja: kaj, če avstrijska država na kant pride?

Kaj neki mislijo taki, ki besedo državni bankrot tako radi v ustih imajo, da se zgodi potem? Ali ne vejo, da vsacemu, kdor ima državnih obligacij, kurji pot nastopi po koži, ako pomisli, da potem eno ali dve petini ali celó polovico manj obresti (činžev) dobiva na leto? Ali ne vejo, da groza obide vsacega, kdor ima kaj bankovcev v svojem hramu, ako misli na to, da mu čez noč kakor „cunder“ stlí bankovec? Morebiti pa taki, ki s tako lahko vestjó govorijo o državnem bankrotu, tolažijo druge s tem, da bojo potem obligacije več vredne, — da se zguba pri

bankovcih razdeli na milijone in milijone ljudi in po takem nobeden ne trpi presilne škode.

Takemu, ki tako blodi, stavimo pred oči spomin od leta 1811., ko je marsikdo po bankovcih celo svoje premoženje zgubil, pa stavimo pred oči tudi zgubo po silno visocem ažiju. Ta ažijo je na desetino let potrl obrtništvo in kmetijstvo; pokončal je v obligacijah prihranjeni kapital; kriv je bil tega, da je posestvo bilo malo vredno, in so grajščaki obožali in je delavec lakoto trpel.

Pa so res ljudje, ki vsega tega ne pomislijo. Če tudi ogenj pokončava poslopja, mislijo si, saj vstanejo potem še boljše hiše na mestu starih. Kako pa se je pogorelec zadolžil, — kako strada, če tudi je streha z opeko krita, — kako pomanjkanje trpi na obleki, če tudi je hiša od zunaj bela — vsega tega ne pomislijo. Celó takih denarničarjev modrijanov se ne manjka, kateri pravijo: zakaj bi takim, ki so že več let državo molzli s tem, da so od svojih obligacij dobre obresti vlekli, se tudi enkrat ne izpustilo malo krvi?! Ali niso taki ljudje slepi in neumni, da ne vidijo, da država je celota, ktera obstaja iz posameznih delov, in da trpi vsa država, ako trpijo posamezni deli njeni! Če tudi država na kant gré, saj dežela ostane vendar le dežela, hiša ostane hiša.

Ali taki neumneži mislijo, da država je podobna kupcu ali trgovcu, kadar na kant pride? Trgovec, ki je na kant prišel, pa se je potem poravnal (zglihal) s svojimi upniki, zopet začne kramariti. Al država morebiti tudi tako more, ko je na kant prišla?

Bankrot, očiten ali skrit, zbríše Avstrijo iz vrste velikih evropskih vlad; bankrot, na pol ali četrt, vzame Avstrii samostojnost; dolžnica bi bila vsakemu ptujemu kapitalistu. Kmetijski pridelki, obrtništvo, špekulacija, kupčija — vse to bi se vzelo iz rok domačim ljudem, zakaj z državnim bankrotom vzame se jim prihranjeni krvavi vinar, kapital, dohodek in kredit — gospodar bi moral postati hlapec, da bi svojim dal kruha.

Nobeden ne prezira groznih dolgov, v ktere je zakopana naša država, vendar za tega voljo Avstrija ni še zgubljena, ako se prerodí v svobodno državo, ktera dopušča, da se prosto giblje, kdor kaj vé in dela, in tako zadovoljen pomore nositi breme državno, — temu pa še pristavimo: ako začne varčno gospodariti, in to je menda prvo!

Zgodovinske stvari.

Vojska Panonov z Rimljani.

Zgodovinska črtica.

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Bilo je leta 6. pred Kristusom, ko se je Oktavian pripravljaj na vojno proti Marobodu, kralju germanskih Markomanov. V ta namen je zbral 12 legij, ktere so v Iliriku ležale (to je bila stran severo-izhodna rimske države). Enemu oddelku je bil glavni poveljnik Tiberi, in je krenil ž njo proti Karnuntu (Petronel v dolnji Avstrii), z drugim vojskinim oddelkom pa bi mogel delovati Senti Saturnin, prefekt Germanije, skoz krajino Chattow (današnjih Hessov) in se pomikati do Markomanov.

Ta čas se je Panonom najpriležniši dozdeval, da sopet staro svojo slobodo zadobé, zato so se Panoni z Dalmatinci in inimi sosednimi narodi pogovorili, kako bi odtresli jarem Rimljanov. Velika in nepričakovana je bila vstaja. Do 800.000 se jih je spuntalo, do 200.000 je bilo oboroženih. Vsi ti so se že davno popred spo-

*) Morebiti bi nam ravno častiti pisatelj teh vrstic mogel podati ta poduk, ker v njegovem gospodarstvu se izdeluje izvrsten, tudi od gurmanov potrjen sir. Vred.

razumeli z Marbodom, ter si napravili osnovo, po kateri bodo vojsko peljali. Ustanovili so tri vojne, ktere imajo Rimljane prijete, in so imenovali tri vojskovodje: prvi je bil Bato vodja brajskih Panonov, drugi Bato dalmatinskih Disidiatov, tretji Pines v dostojanstvu omenjenima glavarjema najbliži. Kakor vojna (armada), tako tudi je bilo vojskino ravnanje razdeljeno na troje; en oddel jo je vlek do Macedonije, drugi skoz Navenport (Vrhniko) in Tergeste (Trst) do Italije, tretji pa je za obrambo ostal doma.

Vseh oči so bile obrnjene na Maroboda. Da bi se bil Marobod ročno s Panoni združil, bila bi zmaga gotova, ker rimska vojna, ktera bi bila morala iz Germanije delovati, je bila še daleč proč od Markomanije. Za to so dobro znali Panoni in Rimljani, zato so oboji si prizadevali Maroboda na svojo stran pridobiti. Zakaj da ni Marobod nobenega spešnega nasledka iz tega povstanja iskal, ne moremo razumeti. On ni podpiral Panonov, pa tudi ni stopil v zavezo s Tiberijem, ampak je bil nedelaven gledalec triletne krvave vojske rimsko-panonske. (Dudik „Mähr. Allg. Gesch.“ I. 25.) Vojska se je začela v Dalmaciji. Vstajniki so napadli posadki rimski. Tiberi dobivši to vest, je hitro poslal Valerija Messalina, kateri je s polovico dvadesete legije 20.000 vstajnikov premagal. Bato disidiatski je pobegnil v Panonijo, se združil z Batom brajskim *) na vrhu fruške gore (mons almus). Brajski Bato je že mislil si pridobiti Sremsko, ko iznenada Caecina Sever, praetor Moesie, pred mesto Syrmion pride. On prižene Panonce do Drave, kjer je sopet bila bitva; al žalibog za Panone nesrečna. Vendar ni mogel Caecina Panonov do čistega pokončati, ker so Dakovje in Sarmati čez Dunaj vtrgnili in ga silili sopet se v Moesio povrniti.

Po odhodu Caecinovem so Panoni hudo razsajali in tlačili rimske mestjane in kupce, pokončevali posadke (vexillarios), in vse z ognjem in mečem opustošili.

Neskončna groza je prišla Avgusta in ves rimski narod, kateri je zraven tega bil jako razdražen zaradi lakote. Oktavian zopet dá birat na vojno, pokliče veterane, in da bi tudi starešine in viteze zdramil k sodelovanju, zato je v senatu zagromel: „Če ne bomo na oprezi, bomo čez deset dni sovražnika videli pred rimskim mestom.“

Te besede so pomagale. Velika armada se je vkup spravila, ktere veliteljstvo je bilo izročeno Tiberiju.

Boj je bil hud, a sreča ni bila zmirom Rimljanom mila. Avgust ves nevoljen, da se je za potlačevanje panonskih vstajnikov že toliko časa in ljudstva potrošilo, poslal je leta 8. pred Kristusom Germanica z novim ukazom k vojski, ktere na čelu je stal Tiberi. Vojske so se zedinile, in tudi Caecina iz Moesie je bil poklican s svojim oddelom.

Batova, ko sta slišala, da se Caecina približuje, sta iznenada na njega padla in oborila, in svoje tabore kraj volceanskih jezer (Vinkovic) razpostavila. Nastalo je krvavo bojevanje; traški jahači, katerih je kralj traški Bhaemetalkes Rimljanom na pomoč poslal, bili so raztirani, krila razgnana, kohorte rimske potolčene, več tribunov pobitih, tudi prefekt rimskega tabora; padli so prefekti kohort, in desetnikov (decuriones) obilo.

Al kaj se zgodi? Pet legij je pretrgalo ostri pripravniki panonske vojske (acies), prišlo do Tiberia in mu izročilo nesrečno stanje rimske vojske. Tiberi je celo silo vojščakov obrnil proti Panonom, imajoč 10 legij, 70 kohort, 14 kril (alas), 10.000 veteranov in veliko število dobrovoljnikov. Panoni so bili od Rim-

ljanov okroženi in gladom premagani kraj reke Bacunthium (Bossut). Brajski Bato se je vdal, Pines pa je bil ranjen.

Al s tem ni še bila vojska dokončana. Tiberi je v Panonii z vojsko prezimoval, in je M. Lepida poslal nad Bata Disidiatskega. On in Vibij sta leta 10. pred Kristusom v mladosti med Savo in Dravo slednje vstajnike potlačila.

Tako z mečem podjarmljena Panonija je postala rimska provincija. Do tega časa so Panoni samo bili Rimljanom podložni, so jim dačo (tribut) plačevali, znali so svobodno po svojih zakonih živeti, in si svoje Bate voliti, in to do pomirja, leta 34. v Sisku z Oktavianom sklenjenega. Al ker so od rimskih prefektov preveč bili sužovani, so mir porušili, zato se je Avgustu potrebno zdelo, njim poslednjo brambo narodne svobode vzeti, in od onih dôb jim je Rimljan pošiljal birače (quaestores), sodnike (praetores), kakor do drugih preobvladanih provincij. (Dal. prih.)

Dostavek k članku: „Brglez“.

Etymologična črtica.

Spisal Davorin Trstenjak.

Kmetje okolice, v kateri jaz prebivam, in ki so mojo razlago o brglezu brali, so mi povedali, da travo ali koren, s katerim se more vsaki zatvor odpreti, zna tudi najti ptica mavrica. Mavrica je ime za črnkasto čolno (Schwarzspecht); mavra, mavrula črnkasta krava, *grški*: *μαυρος*, črn, črnkast, *nemški*: maul v besedi: maulbeere, črnice, murbove jagode; Belostenec tolmačuje: mavi, mavri z: bledomoder, livescens.

Jambrešič brgleza tudi imenuje: brzel, brzdel = prvotnemu brgel. V obliki brzdel vidimo prikazen, da se po glasniku z rad glasnik d vrine, primeri: zdrelo, zdrno, ždrelo, ždrebe za: zrelo, zrno, žrelo, žrebe. Poznamovanje: brzel in brzdel mi potrjuje izpeljavo iz brg, lucere, fulgere. V slovenščini še poznamo frazo: „zvon brzno poje“, die Glocke klingt hell, toraj pozná slovenski jezik koreniko brg, brz v pomenu svitlobe, jasnobe, bleska.

V cerkveni slovenščini najdeš: brezg, diluculum, kar Miklošič primerja s sanskritskim: bhardž, bhr-gas, *grški*: *φλέγω*, *lat.*: fulgeo, *goth.*: bairhts, *starogornjenemški*: berht, *ruski*: brezg, *poljski*: brzasg, diluculum.

Sufiks ez se nekterim dozdeva neslovensk, in besedo gavez, ktera se njim kot dokaz za domačnost sufiksa ez navaja, imajo za tujko. Al tudi tukaj se motijo. Korenika gav je slovenska in enakopomembna z litevsko giti, sanare, gajus, sanabilis, in gavez pomenja to, kar latinsko ime: consolida, solidago in nemško ime te trave: Heilkraut. Primeri še: gajim, curo arceo, foveo, concervo, odtod gaj, nemus edictum, sylva purgata, gojim, foveo, refoveo, sagino. Edna fela (gattung) gaveza, consolida major, se po Jambrešiču tudi veli: svalnik, primeri česki: svaliti = srústi, sceliti (Jungmann). Nemci tej travi pravijo „Beinwurz“, „Beinbruchwurz“, tudi „Wallwurz“, ker „wál-len“ = „heilen“, zato „Wallfahrt“ = „Heilfahrt“; Latinci razun solidago = solidum (scil. os) agens, consolida še tudi Osteocola = osa colens, Čehi še tudi kostival. Stari Gali so jo po Pliniji imenovali: Hal = heil? in Veneti: Cotonea!! (Glej Plinij „Hist. nat.“ 27. 7.). Kdo bi si pri tej besedi starih Venetov ne mislil na slovenske besede: *česki*: kot, *srbski*: kot-lac, Schlüsselbein, in na *hrvatskoslov.*: kotrig, zglob, členek, articulus, Glied, toraj cotonea = kotrižna trava, Beinwurz, Gliederwurz, Schlüsselbeinkraut. Go-

*) Prebivalci med Kolpo in Savo še dandanes imajo pridavek: Brajci. Pis.

Popotnikove opazke po Angležkem.

(Dalje.)

V zadnjem listu sem že omenil naših pašnikov v primerjave jih z angležkimi, pa ker se mi stvar važna dozdeva, ne morem, da ne bi opomnil neke napake, ki je pri nas obča. So li tako imenovane „gmajne“ pri nas na korist ali na škodo? Mislim, da bi vredno bilo, da bi marsikteri gospodar to vprašanje premišljeval; meni se dozdevajo spašniki v sedanjem času in napredku velika napaka, ki gospodarstvu in živinoreji mnogo škoduje. Na „gmajne“ zganjajo cele vasi vse, kar imajo živega; videti moreš tam vole, krave, konje, osle, ovce, koze, svinje, gosi, pure itd., in to vse zmešano drugo med drugim. Kako bi se uboga živina mogla na pašnikih te vrste kakor koli rediti? Kteri gospodar neki ne bi mogel razumeti tega, da različne vrste živina potrebuje različnih jej primernih pašnikov, da vol ali krava nič več dobiti ne more tam, kjer je ovca ali koza se pasla, da govedo in konj se ne zlagata, niti med seboj, niti z drobnico? Kako se pa k goveji živini, ovcam in konjem morejo še svinje, gosi in pure na enem in istem pašniku družiti, tega ne vem; kteri gospodar mi more to skrivnost razumeti in to napako odobriti? Se ti li ne smili uboga živina, videti jo v poletnem času pretegnjeno in klavrno postopati po gmajni, ktera je tako gola, da bi na nji lahko šivanko našel, in ako je še nekoliko travice, pognjusila in ostudila jo je različna živina druga drugi tako, da je uživati ne more nobena. Koliko je še drugega zla na teh pašnikih, to vsakdo lahko vidi, ni mi treba tukaj naštevati. Naj bi si kak „thierschutzverein“ tudi ktero takošno gmajno ogledal; tū bi mu pač tožbe ne manjkalo. Po mojih mislih v sedanjem sebičnem času gmajne gospodarstvu le škodujejo in najboljše bi bilo, jih celó odpraviti. Naj bi o tem še kteri bolj skušen gospodar svoje misli povedal. *)

Po teh kratkih opazkah o živinoreji naj zdaj na kratko nekaj še o vrtnarstvu in poljedelstvu angležkem omenim. Kakor v mnogo drugih stvaréh, tako so nam Angleži tudi v vrtnarstvu in poljedelstvu mnogo naprej in imamo se od njih mnogo učiti. Pa ravno nesrečna beseda in stvar „učite se“ to je klupa, na katero se vedno ovešamo in za drugimi zapadnimi národi zaostajamo. Na Angležkem se je že pred 400 leti na zboljševanje vrtnarstva, poljedelstva in živinoreje delalo in za to se je trudil kralj in prvi plemenitaši in ne samo ubogo ljudstvo. Kako pa se je pri nas godilo? Ni starih časov spominjati se; reči se more, da v Avstrii se do leta 1848. plemstvo ni ne samo nič brigalo za gospodarstvo, temuč ga je še tlačilo, in tako imenovana „gospôda“ prezirala in zaničevala je večidel kmeta in kmetijstvo. Dolgi birokratični despotizem, ki je Avstrijo grlil, in temu primerna odgoja mladeži za različne stanove, stari predsodki in stare navade, ki od danes do jutri ne minejo, vse to je krivo, da pri nas umno kmetijstvo ali gospodarstvo v obče le malo napreduje in kmet vedno hira.

Kmetijstvo je v avstrijskem gospodarstvu gotovo glavni faktor ali barem moral bi biti, pa poglejmo, koliko se za to stori? Šol imamo v Avstrii mnogo tako ljudskih, realk in gimnazij, v tem obziru nikako nismo za Angležko zaostali, da, celó reči morem, po tem, kar sem se po lastnih skušnjah z angležkimi šolami seznanil, so naše v nekterih stvaréh še boljše; največa razlika vendar je ta: pri nas so šole osnovane po „šab-

lonah“ (po enem kopitu), na Angležkem po goli „praktiki“, to je, kakor potrebe vsakdanjega življenja zahtevajo za narod svoboden v svobodni deželi, in to je njihova prednost velika. Nauk, kteri se v naših šolah najbolj pogreša, ki pa je, rekel bi, vsakemu človeku najbolj potreben in se menda na Angležkem najbolje gojí, je národno gospodarstvo.

Omikanemu človeku treba je vedeti, kako Homer trojski boj popeva, kako je Enej v Italijo dospel, pa koristno in potrebno je tudi vedeti to, kar je pisal Adam Smith v svojem slavnem delu „Wealth of Nations“ ali kar uči menda sedaj največi politiški ekonom John Stuart Mill. (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Vojska Panonov z Rimljani.

Zgodovinska črtica.

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Slavna, junaška vitežka Panonija je nehala.

To je bil junašk narod, bode vsak pritrdil, kdor to zgodovinsko črtico bere. Al kakošnega plemena, kakošnega jezika je bil ta narod? — bode marsikteri vprašal.

Že 15 let se trudim dokazovati, da so Panoni bili Slovani; — v tem trdenji tudi še danes nisem opešal. Al nisem jaz edini iziskovalec predhistoričnega slovenskega starinstva, kteri to trdi. Sedem sto let pred menoj je to trdil slavni ruski letopisec Nestor v Noriku (po berilu drugih: v Iljuriku) so bili prvi Slovenje; nekaj pozneje za njim poljski Kadlubek, česki Dalemil in konec 13. stoletja letopisec poljski Dzierzwa, kteri Panonio imenuje „mater et altrix“ — matko in krmiteljco Slovanov. Za njimi so se pogovarjali Papanek, Severini, Katančič, in v novejši dōbi, v kateri je obvladalo kritično zgodovinopisje, trdili so to učeni Poljak Surowiecki, slavni Šafařik, najnovejše Rački in Sasinek, možá globoke učenosti, Poljak Bielowski, in med Nemci Mannert in učeni Hahn. Šafařik je sicer mislil, da so Praslovene prisedši Vlahi (Galli) do čistega porinili za Karpate; al dosti neovržljivih dokazov govori, da še so se obdržovale imenitne betve za vladarstva rimskega noter do prihoda Atilovega.

V različnih svojih člankih, raztresenih po slovenskih in nemških časnikih, sem dokazal iz točnih virnikov, jezičnih ostankov, spomeniških podobščin, iz primer sporočevanj grških in rimskih klasikov, iz zjednačenj historičskih sporočil, da je od severnega in iztočnega Dunaja do mej ilirskih Dardanov in Japudov živel poseben, od Keltov, Trakov in Ilirov različen narod, in da ta ne more se drugemu plemenu prištevati ko slovanskemu.

Tacit govori o posebnem panonskem jeziku, ki so ga govorili Osoni kraj virov Visle, in katerih jezik se je razločeval od germanskih, keltskih in varmatskih rodičev onih pokrajin. Dio Cassij nam je ohranil besedo panoš iz jezika nekdanjih Panonov, s katero so izrazovali halino platneno z rokavi. Noben drug jezik ne pozna te besede v pomenu platnene haline, kakor slovanski: ruski panja, — slov. ponjava itd.

V valerski Panoniji je stalo mesto Bregetio; — vsi pisatelji noter do Jordana pišejo: „da je to mesto imelo na severni strani tekoči Dunaj in zraven ležeč breg (ripam), ki je bil pripraven za življenje in za vsaktera poslopja, na južni strani pa je okoli mesta se vleklo jezero v podobi mesečevega srpa.“

Ves filologični svet pokličem na sodbo, naj mi iz vseh starih jezikov dokažejo, da Bregeče ni slovan-

*) Predposlednji deželni zbor kranjski je sklenil postaviti osnovati, po kateri se imajo — z malimi izjemkami — občinski pašniki (gmajne) med njih lastnike razdeliti, da tako izginejo iz sveta.

ska beseda. Slovan nima družih besed za mesta kraj vod in jezer kot Breg, Bregeče, Brežice itd.

Katančič je zapisal (Comment in Caji Plinii Panoniam str. 22.), da so Panoni imenovali v svojem jeziku: segešte (sigešte = segešče-ostrov otok, in pravi, da je Segeste mesto, ki je pod Siskom na otoku stalo, dobilo svoje ime po otoku. Seget, siget je slovanska beseda, in Magjari so tudi to, kakor neskončno dosti drugih, prijeli od Slovanov za poznamovanje — otoka.

Ali podajmo še se h drugim dokazom. Dio Cassij (l. c.) sporočuje, da so se brajski Panoni povzdignili pod svojim: „Batom.“ Bat toraj ni osebno, temoč dostojanstveno ime. To je že spoznal častivredni Severini pred več ko sto leti. (Glej: Severini Panonia, Lipsiae 1770. 98. b.)

To učeni Sasinek (Dejinny str. 9), in tudi jaz ne morem drugače sukati Dio Cassiovega teksta.

Ime Panonia sem poskusil že trikrat razložiti; al ni me sram vse moje razlage (od panuš, ker so bili v platnene panje oblečeni, ali pa od pana, panka, močvirna itd.) zavreči, in se lotiti zgodovinske razlage. Dio Cassij in Appian sporočujeta, da so Panoni živeli v zadrugah (Hauscommunien), kar je prestaro slovansko upraviteljstvo, — brez občje oblasti in občega vladarstva, niso imeli občega tribunala in ne knezov, kateri bi njim bili zapovedovali, temoč živeli so po pristavah in kmetijah. Zato ima rajni Poženčan celó prav, ako reče: „Panonia ima najbrže ime od slovenskega pan, kar tudi gospod pomenja. Tu so bili pani vsak v svoji okolici, brez da bi bila cela dežela kacega posebnega kralja ali cesarja imela, zato se ji je reklo zborno Panonia, Panovina,* namest kraljestvo ali cesarstvo. Taka vlada je bila nekđaj najbolj po duhu slovanskega ljudstva.“ (Poženčan, rokopis „Sledi Slavjanstva.“)**

Demokratična je bila v pradôbi vladna uredba pri vseh Slovanih, in kako bi se tedaj drugače mogel v patrialhalni državi glavar imenovati, kakor Bato?

Bato pa je prestaro ime za oče. Rus še sedaj svojega carja drugače ne imenuje ko batjuško. Slovenski Hrvatje poznajo to besedo; njim je batjenik (baćenik) dedič, haeres (cerkvenosl. baština, po znani metath. tj = št). V češčini pomenja batek, uterinus, toraj sopet pomen roditelja. Močni vladar bulgarski leta 679. se je naravnost imenoval Batoj.

Pri moravskih Valahih se prvi pastir na valaši (pastirskem stanu veli batja, to je oče pastirjev, podložniki njegovi se velijo: valahi, valaši, ki ovce pasejo, njegova žena pa: batjovka.***) Valahi — Valaši, tudi oblika Laši se sliši, niso kje potomci Vlahov (Wälsche, Waliser), kakor keltomanski pisatelji brbrajo; — valah, vlah, po odpadlem glasniku v — lah (primeri: lat, las, ladati, za prvotno: vlat, vlas, vladati) je stara slovanska beseda za pastirja, sansk. vallu, pastir, slov. veles, rusk. volos, bog pastirjev, zato: Velesovo, Velenje, Velenjek, Valunje, in kjer imamo topična imena: Laško, Lašiče, Lahomlje ne smemo ročno na Lahe (Talijane) misliti, temoč na — slovenske pastirje.

V boji Panonov z Rimljani vidimo, da so oni bili močnejši del, ilirski (dalmatinski) Disidiati pa slabejši.

*) Primeri poznamovanja: Banat, Hercegovina, Churpfalz, Dauphine itd. Pis.

**) Tako razlagajo to ime tudi: Timon. Im. Hung. p. 1. l. 2. p. 56. Severini l. c. glej tudi: Slovesnost. l. 1863. str. 23. Pis.

***) V fari sv. Benedikta opominja na: batjo — batja — bačo — bača ime vesi: Bačkova. Pis.

Vojvoda obojih sta se velela Bato, saj je pogon jarem sužnosti stresiti od slovenskih Panonov se pričel.

Drugo dostojanstveno ime je bilo Pines, Pineš, ali Pinež. Tudi to ime je slovansko, in pomenja načelnika pine, kar pomenja večo pastirsko občino, okrajino.*)

V tej vojski naših slovanskih prededov vidimo, da so sorodni Noričani bili s Panoni ozko združeni, sosedne ilirske Dalmatince je ž njimi zvezala želja za samostalnost in narodno svobodo, Nemeč Markoman pa je bil pasiven, kakor povsod, kjer bi Slovan kakošen dobiček našel. Trak in Sarmat sta lukala čez Dunaj, mikalo je ju po bogatih panonskih ravninah.

Slovstvene stvari.

Labodska — ne lavantinska.

Iz Haloz. R. B. — Labod — slavno ime prekrasne naše slovenske vladikovine ima svojo prvotno domovino v labodski dolini, pri sv. Andreji na Koroškem. 1860. leta sem poskusil razvedriti in dokazati, da ni slovanski, ako pišemo ali govorimo: lavantinska vladikovina, nego labodska, ali pa, če se komu rači, laboška je po našem, opiraje se na to, da rečeni dolini narod pravi v slovenskem jeziku labodska, trgu pa Labod, takisto reki v oni dolini tekoči. Ovrigel me nikdo ni, vendar se je slišalo molmljanje v starem taboru, da ta razlaga nima povse zanesljivega stala, ker prê ime ni od dola, ne od trga Labod, ne od reke, marveč najbrže od nekega torišča, — grada ali grajščine, sklenjene vesnice ali trga Lavant, Lavant, Labant, kakor dokazuje dr. Tangl. Ta gospod namreč uči: a) da je vladikovina Lavant ime dobila od torišča — grada, sklenjene vesi ali trga, kjer je bila ustanovljena; b) ta Lavant ni bil nikjer indi, nego pri cerkvi sv. Andreja; c) najbrže je bila grajščina kake plemenite rodovine prejemše od nje ime, od 12. do 15. stoletja se nahajajo „gospodje Laventski“ (Herrn von Lavent); d) navadno je vladikovina ime dobivala po gradu: krška, sekovska. Za ustanov-

*) Pine so se pri starih Slovanih velele pastirske občine, ktere so dosti masla in sira napravile, morale so davat dvostručno potrebo („sugubu potrjebu“ — Opfergabe). V slovenščini še poznamo besedo: pinja = motilnica, Butterkübel. Kakor je batja bil oče pastirjev in njih kralj, primeri grško: ποιμήν pastir in kralj; tako Pines, Pineš, Pinež načelnik pinjarov. V sorodni litevščini se pastir veli pëmu. Kakor v slovenščini se vjemajo pomeni: pina, pinež in pinja, tako tudi v grščini: ποιμανῶ, weiden, hütten, nähren, pflegen, besorgen, lenken, regieren, ποιμήν, Hirt, Anführer, Beherrscher, ποιμένιον, Heerde, Schafe, ποιμανδρία, Melkeimer. Kako naravne so razlage batj, batjka, batjuško, oče, vladar, pastirjev in kralj, bačva sod, posodva, v katero so mleko, sir, maslo devali, in pa pines, pëmu, ποιμήν, pinja, ποιμανδρία. Kdor se še spomni na lastnost zemlje panonske, ktera je še danes vsa prikladna za živinorejo, ta se ne bo spodtikal nad našo razlago. Saj celó beseda Pan izvorno ne pomenja drugega kakor pastirja sansk. pâ, pascere gršk. παῶ, tako da ime Panonia v pradôbi druga ni značila, ko dežela pastirjev. Pan, Bato, Pines sama poznamovanja za pastirja čede in naroda — kako ljubeznjivo in idilično je bilo od nekđaj življenje Slovanov! Imena Pines, Pinesič še najdeš pogosto med ogerskimi Slovenci. V listinah osmega stoletja najdemo koroško-slov. imena: Penno, kar ni druga kot pëmu, penes, pineš. Pis.